

DÜNDEN BUGÜNE HEYBELİ ADA RUHBAN OKULU SORUNU VE ETRAFINDAKİ TARTIŞMALAR

Yrd. Doç. Dr. Münir YILDIRIM

Ç.Ü. İlahiyat Fakültesi

Dinler Tarihi Anabilim Dalı

myildirim@cu.edu.tr

ÖZET

Heybeli Ada Ruhban Okulu, Türkiye gündemini uzun zamandır meşgul eden konulardan biridir. Bu konu genellikle Fener Patrikhanesinin ekümeniklik iddiası ile birlikte ele alınmaktadır. Fener Patrikhanesi bu okulu bütün Ortodoks Hristiyanlar için uluslararası teoloji okulu olarak faaliyete geçirmek istemektedir. Ancak Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında her ne olursa olsun özel yüksek okullara böyle bir meşruiyet verilmemektedir. Anayasa özel yüksek okullara izin vermediği için, diğer özel yüksek okullarla birlikte Heybeli Ada Ruhban Okulu da kapatılmıştır. Diğer taraftan Türk hükümeti okulun hukuka uygun olarak yeniden açılması amacıyla Patrikhaneye teklif götürmüş ancak bu öneri Patrikhane tarafından reddedilmiştir. Heybeli Ada Ruhban Okulunun tekrar açılması konusunda Patrikhanenin öngördüğü model tümüyle kendine bağlı, Ortodoks Kiliselerinin iştirak ettiği, uluslararası yüksek ruhban eğitimi veren bir ilahiyat okuludur. Bu bağlamda Patrikhane, Türkiye Cumhuriyeti anayasasının dışında bir statüde olan “Yüksek Teoloji Okulu” şeklinde eğitim kurumu talep etmektedir. Türkiye’deki müslüman çoğunluğa dahi tanınmayan böyle bir imtiyazın, anayasal eşitlik ilkesinin göz ardı edilerek müslüman olmayan vatandaşlara tanınması hukuka aykırılık olur. Zaten böyle bir imtiyazın Lozan Antlaşmasında ve diğer uluslararası sözleşmelerde yasal dayanağı yoktur.

Anahtar Kelimeler: Heybeli Ada Ruhban Okulu, Fener Patrikhanesi, Ruhban Eğitimi, Azınlıklar, Türk-Yunan ve Batı Dünyası İlişkileri.

ABSTRACT

Halki Theological School is subject that it has to occupy for a long time in Turkish agenda. Generally it has been considered that Phanar’s ecumenical movements. The Phanar Patriarchate has wanted that it to be opened as a training facility for Orthodox Christianities all over the world. But Turkish Constutional Court has not permitted any private theological college in Turkey. That the school was in the status of private college which was not legal under the Turkish law. Anyway the closure of the school has been based on the Turkish Constutional Court decision. Upon closure the Turkish Government offered the Phanar Patriarchate to open the school in compliance with the Turkish law. But the Phanar Patriarchate rejected that offer. The Phanar Patriarchate has wanted that school to be all of Orthodox Christians seminary under its supervision. Meanwhile it completely independant from the Turkish law. Consequently, the Phanar Patriarchate wants to be extraterritorial status and to have concession which

not only other minorities but also muslim majority has not have. Neither the Treaty of Lausanne and other international treaties are clearly concessions in these instruments.

Key Words: Halki Theological School, The Phanar Patriarchate, Education of Clergy, Minorities, Turkish-Greek and West World relations.

Giriş

Günümüzde Heybeli Ada Ruhban Okulu* meselesi uluslararası konjonktürde çok fazla gündem teşkil etmektedir. Bu meseleye olan yakın ilgi, büyük ölçüde siyasi sebeplere dayanır. Yine bu mesele, Fener Patrikhanesinin ekümeniklik statüsü gibi Türkiye Cumhuriyeti Devletini gerek iç gerekse de bir dış sorun olarak yakından ilgilendiren konu haline gelmiştir. Dolayısıyla bu konu, karmaşık ve çok yönlü siyasi boyutları olan uluslar arası bir problem şeklini almıştır. Diğer taraftan Fener Patrikhanesi bu meseleyi din adamı yetiştirme özgürlüğü ve azınlık hakları bağlamında ele almaktadır.

Avrupa Birliği uyum yasalarında adı geçen Heybeli Ada Ruhban Okulu konusunda ciddi yanlışlar hala varlığını sürdürmektedir. Bu hususta göze çarpan en önemli bilgi yanlış okulun siyasi bir kararla kapatıldığı ve bunun açılması için de ancak siyasi bir tasarrufun gerekli olacağı düşüncesidir. Hâlbuki Heybeli Ada Ruhban Okulu meselesi sadece siyasi bir tasarruf olmadığı gibi hukuki boyutları da olan bir olgudur. Nitekim Türkiye’de eğitim konusundaki hukuki süreçte sadece ruhban okulunun doğrudan bir hedef olarak alınması söz konusu değildir.

Heybeli Ada Ruhban Okulu etrafındaki tartışmaları, okulun tarihsel gelişimi, Fener Patrikhanesi açısından önemi ve ruhban eğitiminin statüsü konusundaki öngörülerden bağımsız olarak düşünmek mümkün değildir. Bununla birlikte meselenin hukuki ve siyasi boyutları ele alınmadan konunun özüne inmek imkânsızdır. Ayrıca bütün bunların ötesinde uluslararası platformda küresel güçlerin konuya tek taraflı bakışı ve Türkiye Cumhuriyetinin isteği dışında çözüm arayışları içerisinde olması meselenin önemini daha da artırmaktadır. Bu çerçevede önce konunun tarihi süreçteki aşamalarını, kapatılma gerekçesini ele almak daha sonra da yeniden açılması, eğitimin statüsü, hukuki ve siyasi boyutları hususundaki tartışmalara dikkat çekmek gerekmektedir.

Türkiye’de Ortodoks Rum azınlığın dışında diğer Hristiyan Kiliselere mensup ve başka dini inançlara sahip azınlıklar da bulunmaktadır. Yahudi inancına sahip olan azınlıkların din eğitimi ya da din adamı ihtiyacını karşılaması hususunda herhangi bir eğitim kurumlarının bulunmadığı görülmektedir. Ancak bu dine sahip olan vatandaşların din eğitimi ve öğretimi ihtiyaçları İsrail’den karşılanmaktadır.¹

Türkiye’de Hristiyanlar; sadece Rum Ortodokslardan değil, bunun yanısıra Süryaniler, Katolikler ve farklı Protestan gruplardan oluşmaktadır. Süryani Kilisesine

---

* Heybeli Ada (Halki) adı M.S. 1063 yılında Bizans İmparatoriçesi Katerina Komnini tarafından bu manastıra hediye edilmiş olan el yazması bir İncil üzerinde kullanılmıştır. Bkz. <http://www.ec-patr.org/mones/chalki/turkish.htm>

¹ Bkz. Murat Cano, “Türkiye Azınlıklarının Kurumları”, Görüş, Eylül 2002, 34.

mensup Hıristiyanların ruhban eğitimi veren herhangi bir okulları yoktur. Ancak Mardin-Midyat'taki manastırlarda küçük kurslar şeklinde ruhban eğitimi verilmektedir. Bununla birlikte Ortodoks, Katolik ve Protestan Ermenilerin ruhban eğitimi veren okulları da mevcut değildir. Bu vatandaşların ruhani eğitimi dini merkezlerde yine kurslar şeklinde verilmektedir.²

Türkiye'deki Ortodoks Rum vatandaşları, daha doğrusu Fener Patrikhanesi kendi ruhban eğitimini diğer azınlıklardan farklı görmektedir. Bu amaçla Fener Patrikhanesinin Ortodoksluğun kadim kilisesi ve Ortodoks Kiliseler arasında eşgüdüm görevi olan bir kilise olduğu belirtilmektedir.³ Yine Ortodoks Kiliseler içerisinde tarihi öneminden dolayı eşitler arasında birinci konumdaki kilise⁴, ruhban eğitimi konusunda da türdeşliği sağlamak amacıyla böyle bir görevlerinin olduğunu iddia etmektedir.

1. Tarihsel Arka Plan

1. a. İlk Dönemler

Bizans Devleti döneminde, Heybeli Ada Ruhban Okulu açılmadan önce Ortodoks Hıristiyan Kilisesinin ruhban ihtiyacını karşılayan bazı kuruluşlar mevcuttu. Bununla birlikte ruhban eğitimi vermeyen ama içerisinde ilahiyat derslerinin de bulunduğu eğitim kuruluşları da faaliyette bulunmaktaydı. Bu kapsamda İstanbul'daki Ortodoks Hıristiyanların en eski okulu Patrikhane Mektebi adıyla anılan "Fener Rum Mektebi" olmuştur.⁵ Bu okul, Patrikhanenin himayesindedir ve masrafları Patrikhane tarafından karşılanmak üzere kurulmuştur. Okulda tedarikat olarak Yunan Dili, Felsefe, Teoloji, Riyaziyat ve Fiziki İlimler okutulmuştur. Buradan mezun olan öğrencilerin bir kısmı ruhban mesleğinin dışında başka alanlarda çalıştığı gibi Rum Kilise ve okullarında da görev almışlardır. Hatta bu öğrenciler arasında değişik Ortodoks Kiliselerinde patriklik makamına kadar yükselenler olmuştur.⁶ Ayrıca bunun yanında ruhban eğitimi verilmeyen bir başka eğitim kuruluşu olarak yüksek seviyede eğitim faaliyetlerinde bulunduğu belirtilen günümüz Kuruçeşme civarlarındaki bir eğitim kurumundan da bahsedilmiştir.⁷

Heybeli Ada Ruhban Okulunun tarihi köklerinin İstanbul'un fethinden önceki dönemlere kadar gittiği ileri sürülmüştür. Rahipler Okulu, Manastır-Okul olarak ilk defa Heybeli Ada Papaz dağında 809 yılında "Despotlar Manastırı"^{**} adı altında bir rahipler

² Bkz. Cano, 34–35.

³ Bkz. Nicolas Zernov, *The Church of Eastern Christians*, London 1942, 16–17.

⁴ Fener Patrikhanesinin bu iddiasının Ortodoks Kiliseler arasında tarihsel önceliği nedeniyle değil, İmparator Konstantin tarafından kurulduğu için bu nitelemeyi kullandığından kaynaklandığı ifade edilmektedir. Bkz. Aytunç Altındal, *Türkiye ve Ortodokslar*, Ankara 2002, 53.

⁵ Ersoy Taşdemirci, "Türk Eğitim Tarihinde Azınlık Okulları ve Yabancı Okullar", *Erciyes Üniv. Sos.Bil. Enst. Der.*, Kayseri 2001, Sayı: 10, 15; Ayrıca bkz. Osman Ergin, *Türk Maarif Tarihi I-II*, İstanbul 1977, 725.

⁶ Taşdemirci, 15.

⁷ Bkz. Taşdemirci, 15.

^{**} Ortodoks inanca göre "monastery" kavramı Hıristiyan Kiliselerinin tanımlanmasında kullanılan bir terimdir. Bu terim genelde kilise, ibadet ve ruhban eğitimi verilen yerleri ifade etmektedir.

okulu kurulmuştur. Bu okul daha sonraki dönemlerde biçim değiştirerek Hıristiyan ilahiyatı açısından çok zengin bir kütüphane görevi üstlenmiştir.⁸ Ortodoks Kilisesindeki ruhban yetiştirmek amacıyla faaliyet gösteren okullar, ilk dönemlerde Katolik Kilisesi gibi ileri seviyede olmaktan ziyade manastır görünümündeki yerlerde dağınık olarak yapılmıştır.⁹ Bu durum Fener Patrikliği'ni ruhban eğitiminin geliştirilmesi konusunda bazı açılımlar yapmaya sevk etmiştir. Böylece İstanbul'un fethinden hemen sonra Patrikhanenin ricası ve Fatih Sultan Mehmed'in desteği sonucunda İstanbul'da ruhban yetiştirmek amacıyla ilk akademi açılmıştır.¹⁰

1. b. Osmanlı Dönemi

Heybeli Ada Ruhban Okulunun kuruluş amacı Fransız İhtilalinin yaydığı fikirlerden etkilenen Ortodoks devletlerin kendi kiliselerini kurmaya başlamaları ve bunun sonucunda Fener Patrikhanesinin bunların üzerindeki manevi üstünlüğünün kaybedilmesi endişesidir. Bu sebeple Fener Patrikhanesi, Ortodoks topluluklar arasında dini birliği muhafaza edebilmek, Hıristiyan dininin teolojik konularında birliği sağlamak amacıyla kendi kontrolünde bir ruhban okulu açmayı planlamıştır.

Günümüzdeki şekliyle Ruhban Okulunun tarihi Fener Patriği IV. Germanos'a kadar gider. Patrik IV. Germanos 1 Ekim 1844'de Heybeli Ada'daki Umut Tepesinde Ortodoks tebaanın ruhban sınıfını yetiştirilmesi amacıyla okulun temellerini atmıştır. Bu sıralarda aynı yerlerde din eğitimi veren küçük ve yetersiz birçok okul bulunmakla birlikte bu okullardan ruhban eğitiminde istenilen netice bir türlü alınamamıştır. Yine Patrikhanenin ruhban sınıfını yüksek teoloji eğitimi seviyesinde yetiştirmek amacıyla bir okul açmaya götüren sebeplerden biri de Protestan misyonerler tarafından Ortodoks halk üzerinde yapılan dini faaliyetler olmuştur.¹¹ Ayrıca buradaki Aya Triada Manastırı,^{***} tarih boyunca Hıristiyan Ortodoks inancının önem verdiği ve kutsal kabul ettiği mekânlarından biri olarak kabul edilmiştir. Bu manastır Aziz Fotios tarafından IX. Yüzyılda Hıristiyanlığın temel doktrini olan kutsal üçlüyü ithaf edilmiştir.^{****} Aya Triada Manastırı İstanbul'un fethinden sonra da varlığını sürdürmüş ve bu önemine binaen 1844'de teoloji eğitimi vermek için uygun bir yer olduğu düşünülmüştür.¹²

Bkz. Metropolitan of Nafpaktos Hierotheos, *The Mind of the Orthodox Church*, Translated by Esther Williams, Athens 1998, 159.

⁸ Emre Özyılmaz, *Heybeli Ada Ruhban Okulu*, Ankara 2000, 30.

⁹ Yorgo Benlisoy-Elçin Macar, *Fener Patrikhanesi*, Ankara 1996, 66.

¹⁰ Bkz. Özyılmaz, 31.

¹¹ Bkz. Özyılmaz, 31.

^{***} Bu Manastırın Bizans döneminde bazen bir ibadet ve dinlenme yeri bazen de saraydan ve üst düzeyden kişilerin sürgüne gönderildiği bir yer olarak kullanıldığı belirtilmektedir. Bkz. <http://www.ec-patr.org/mones/chalki/turkish.htm>

^{****} Manastırın ilk defa Aziz Fotios tarafından kurulmuş olmasından dolayı genel olarak her yıl 6 Şubat'ta Ortodoks inanca göre Aziz Fotios yortusu manastırın kuruluş bayramı olarak kutlanır. Bkz. <http://www.ec-patr.org/mones/chalki/turkish.htm>

¹² Derya Sazak, "Bartholomeous ile Patrikhane Üzerine Söyleşi I", *Milliyet* 01.12.2005.

Osmanlı Devleti, eğitim ve öğretim kurumlarını açma ve yönetme hususunda Türk ve Müslümanları serbest bıraktığı gibi bünyesinde barındırdığı azınlıklara da eşit davranmıştır. Böylece Osmanlı Devletinde gayri müslimlere de müslümanlar gibi eğitim ve kültür kurumları açma ve yönetme hakkı verilmiştir. Bu okullar ve kurumlar müslüman okullarında örneği olduğu gibi devlet tarafından değil, azınlıkların zenginleri, hayırseverleri ve cemaatleri tarafından desteklenmiştir. Diğer taraftan her kilisenin yanında azınlık okulları bulunmakla birlikte bunların eğitimi de o kiliselerin papazları vasıtasıyla yapılmıştır.¹³

Osmanlı döneminde Heybeli Ada Ruhban Okulu, Osmanlı Padişahı Sultan Abdulmecit'in fermanı ile ruhban mesleğine girecek olanları ruhani ve ahlaki öğretim amacıyla yetiştirmek için bir teoloji okulu olarak resmen açılmıştır. Bu okul Ortodoks Hıristiyan Kiliselerine tabi olanlar arasında en büyük din eğitimi veren kurum olma özelliğine sahip olmuştur.¹⁴ Bu dönemde ruhban okulu, Ortodoks geleneğe göre teoloji eğitimi veren yüksek okul seviyesinde eğitim faaliyetlerinde bulunmuştur.

Heybeli Ada Ruhban Okulu kuruluşundan bugüne kadar değişik eğitim aşamalarından geçmiştir. Bu aşamalar dört ana kategoride toplanmış, bunlardan ilk iki dönem Osmanlı Devleti dönemi içerisinde değerlendirilmiştir. İlk olarak açıldığı tarihten itibaren 1844–1919 yılları arasında dört yıl ortaokul ve bundan sonra devam eden üç yıl (4+3) teoloji eğitimi sürmüştür. Bu dönemde iki sınıfla eğitime başlanılmış, ilerleyen yıllarda birer sınıf ilavesiyle genişletilmiştir. Lise mezunlarının girebildiği okul 1852'den itibaren öğretim yılı yedi yıla çıkarıldığı için lise mezunu olamayanlar için de girebilme şartı getirilmiştir. Buna ilaveten Türkçe dersi de müfredata konulmuştur. Ayrıca çeşitli ülkelerden gelen Yunanca bilmeyen öğrenciler için İbranice, Arapça, Ermenice ve Slavca dersleri eklenmiştir.¹⁵

Okulun ikinci döneminde 1919–1923 yılları arasında orta öğretimi olmayan beş yıllık bir teoloji eğitimine devam edilmiştir. Heybeli Ada Ruhban Okulu bu döneme kadar lise ve teoloji kısımlarından ibaret iken, bu tarihten itibaren yüksek din eğitiminin verildiği akademik statüsüne dönüştürülmüştür. Akademik devreden oluşan yeni statüye göre okul dört sene olarak tespit edilmiştir. Bu döneme kadar dört yıl orta, üç yıl yüksek teoloji eğitimi verilen okulda orta kısım değiştirilerek üç yıllık orta, dört yıllık (3+4) teoloji eğitimi verilmeye başlanmıştır.¹⁶

Heybeli Ada Ruhban Okulunun bu döneminde, I. Dünya Savaşının bitmesi ve Türk Kurtuluş Savaşının gerçekleşmesinden dolayı siyasi faaliyetlerin öne çıktığı görülmüştür. Bu siyasi faaliyetlerde Fener Patrikhanesinin Türk Kurtuluş Savaşındaki olumsuz tavrı, hatta düşman güçlerinin yanında açıkça yer alması ruhban okulunun tedrisatını ciddi şekilde engellemiştir. Bu dönemde Fener Patrikhanesi, kendisine bağlı

---

¹³ Bkz. Taşdemirci, 14.

¹⁴ Özyılmaz, 33.

¹⁵ Özyılmaz, 36.

¹⁶ Bkz. Özyılmaz, 39–41.

olan ruhban okulunu amacı dışında kullanarak bu okulun eğitim kurumu olmaktan ziyade siyasi ve askeri bir üs haline getirmiştir.¹⁷

1. c. Cumhuriyet Dönemi

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kuruluşu ile başlayan bu dönemde Heybeli Ada Ruhban Okulu meselesi, Fener Patrikhanesinin Türk Kurtuluş Savaşında çizmiş olduğu menfi imajla birlikte değerlendirilmiştir. Lozan Antlaşması süresince Ortodoks Rum azınlığın çeşitli konuları ilgilendiren problemleri Patrikhane üzerinde yapılan tartışmalarda yoğunlaşmıştır. Türk ve Yunan delegasyonu arasında azınlıkların mübadelesi maddesinde Patrikhane ile ilgili tartışmalar yapılmasına rağmen Patrikhanede olduğu gibi ruhban okulu üzerinde de herhangi bir yazılı anlaşma bulunmamıştır. Bununla birlikte Lozan'da devam eden görüşmelerin sonucunda Türkiye, Patrikhaneye daha önceden Osmanlı Devleti tarafından çeşitli dönemlerde verilen imtiyazları kaldırmıştır. Artık Patrikhane sadece Ortodoks Rum azınlığın dini meseleleri ile ilgilenen bir kurum haline getirilmiştir.

Dünya siyasetinde yeni dengelerin oluşması ve II. Dünya Savaşının sona ermesi ile birlikte Cumhuriyet döneminde Türkiye açısından ortaya çıkan en önemli gelişmelerden biri belki de en önemlisi, Athenogoras'ın Amerika'dan getirilerek Fener Patriği yapılması olmuştur. Bu atama sayesinde Türkiye'nin dış dünyadaki itibarının artacağı düşünülmüştür.¹⁸ Athenogoras'ın teamül dışı patrik yapılması ruhban okulu için de bazı statülerin değiştirileceği sinyalini vermiştir. Athenogoras patrik olur olmaz ruhban okulunun bir Ortodoks Üniversitesi haline getirtileceğini ve İstanbul'un Ortodoks dünyasının merkezi yapılması gerektiğini iddia etmiştir.¹⁹ Fener Patriği Athenogoras, fikirlerini bazı zamanlarda uygulamaya koymuş ve ruhban okulunun mütevelli heyetlerine kadar müdahale ederek yasal çizgileri çiğnemiştir.²⁰ Bunun yanında ABD'nin Fener Patrikhanesi politikalarında patrik Athenogoras'ın etkisi daima hissedilmiştir.²¹

Cumhuriyet döneminde, Osmanlı Devletinde olduğu gibi ruhban okulunun tedrisatı açısından farklı iki dönemdeki uygulamalar görülmüştür. Bu uygulamaların ilki olan 1923–1951 yılları arasında, okulun ilk açıldığı zamanlardaki eğitim ve öğretim şekliyle aynen devam edilmesi kabul edilmiştir. Bu dönemde Türkiye, Patrikhane sorunu ile birlikte ruhban okulunun tedrisatı konusunda da özellikle ABD tarafından yoğun baskılara maruz kalmıştır.

---

¹⁷ Fener Patrikhanesinin bu dönemlerdeki siyasi faaliyetleri konusunda daha fazla bilgi için bkz. Bülent Atalay, Fener Rum Ortodoks Patrikhanesinin Siyasi Faaliyetleri (1908–1923), İstanbul 2000; Adnan Sofuoğlu, Fener Patrikhanesinin Siyasi Faaliyetleri, İstanbul 1996; Ahmet Hikmet Eroğlu, Ökümenizm ve Fener Patrikhanesi, Ankara 2005.

¹⁸ İlder Türkmen, "Patrikhane Tartışması", Hürriyet, 01. 11. 2005.

¹⁹ Özyılmaz, 65.

²⁰ Süreyya Şahin, Fener Patrikhanesi ve Türkiye, İstanbul 1996, 303.

²¹ Suat Bilge, "The Fener Greek Patriarchate", Journal of International Affairs, Vol: III, Num: 1, March-May 1998, 5.

ABD'nin telkini ile atanan patrik Athenagoras döneminde Heybeli Ada Ruhban Okulu yeni bir döneme girmiştir. Fener Patriği Athenagoras'ın talebi ile 25 Eylül 1951'de Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Dairesi tarafından Rum Rahipler Okulu yönetmeliği onaylanmış ve bu tarihe kadar sadece Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının kabul edildiği okula yabancılar da alınmaya başlanmıştır. Böylece önceleri sadece Rum azınlığın dini ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik faaliyette bulunan okul, bu tarihten itibaren, Patrikhanenin Ortodokslar üzerindeki egemenliğini güçlendirilmeye yönelik elemanlar yetiştirmeye başlamıştır.²²

Bu dönemde ruhban okulunun dört sınıflı kısmının azınlık liseleri derecesine çıkarılması ve diğer üç sınıflı kısma bir sınıf ilave edilmek suretiyle bir teoloji ihtisas okulu olarak derecelendirilmesi Milli Eğitim Bakanlığının 8 Aralık 1950 gün ve 9127/7 ve 2601 sayılı emriyle uygun görülmüştür. Bu yasayla teoloji bölümünü bitirenler lise üzerinden en az bir yıllık mesleki tahsil veren okullar derecesinden öğrenim görmüş sayılmıştır.²³

Cumhuriyet döneminde ruhban okulu üzerinde ikinci bir düzenleme olarak 1951-1971 yılları arasında dört yıl lise ve üç yıl teoloji eğitimi uygulanmıştır.²⁴ Bu dönemde Heybeli Ada Ruhban Okulunun temel amacı, rahiplik mesleğine girecek adayları yetiştirmek olarak belirlenmiştir. Teoloji ihtisasını yapan öğrenciler lise üzerine en az bir yıllık mesleki tahsil veren okullar derecesinde kabul edilmiştir.²⁵ Ayrıca Patrik Athenagoras'ın girişimleri ile hükümet tarafından okul bir yüksek okul haline getirilmiştir. Bununla birlikte okula yabancı öğrenci alınması konusu da Türk hükümetince kabul edilerek bu dönemde birçok yabancı öğrencinin kayıt yaptırması sağlanmıştır. Yabancı öğrencilerin kayıt yaptırmaya başlaması ile birlikte okulda yabancı öğrenci sayısı kısa zamanda Türk vatandaşı öğrenci sayısını geçmiştir.²⁶

Heybeli Ada Ruhban Okulundaki Türk vatandaşı olmayan öğrenci sayısının giderek artması, bir takım önlemlerin alınmasını da beraberinde getirmiştir. Türk vatandaşı olmayan öğrenci sayısının artması 1963 yılındaki bir genelge ile kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır. Bu genelge ile bu okula kayıt yaptıracak öğrencilere vize verilmesi konusunda da sınırlamaya gidilmiştir.²⁷

Zamanla Heybeli Ada Ruhban Okulunun öğrenci profilindeki yabancı ağırlığı Lozan'da hükme bağlanan eşitlik ilkesine ters düşmeye başlamıştır. Zira yabancı öğrenci sayısının Türk vatandaşı öğrenci sayısının çok üzerine çıkması, okulun bir azınlık okulu olma hükmüne gölge düşürmüştür. Dolayısıyla Türk vatandaşı Rum azınlığın devam ettiği okul, bu dönemlerde yabancıların da eğitim gördüğü bir müessese haline getirilmiştir. Bu bağlamda okul, dünya Ortodokslarının teoloji enstitüsü halini

²² Ahmet Hikmet Eroğlu, "Küresel Güçlerin Mücadelesinde Fener Rum Patrikhanesi", *Asyaavrupa, Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Sa: 1, Aralık 2004, s. 100.

²³ Bkz. Özyılmaz, 77-78.

²⁴ Bkz. Benlisoy-Macar, 66-67; Ayrıca Cumhuriyet dönemindeki ruhban okulunun müfredat programı ve okutulan derslerin içerikleri hakkında daha geniş bilgi için bkz. Özyılmaz, 79-80.

²⁵ Bkz. Özyılmaz, 78.

²⁶ Bkz. Özyılmaz, 86-87.

²⁷ Eroğlu, 101.

almıştır. Ruhban okulunun bu görünümüne siyasal zeminde bir de Türk-Yunan ilişkilerinin yeniden gerilmeye başlamasının eklenmesi, Türk hükümetini bir takım kararların alınmasına itmiştir. Bunun sonucu olarak bu okula yurt dışından gelen öğrenciler için uygulanan vize verme uygulaması 1963’de kaldırılmıştır.²⁸

Türk-Yunan ilişkilerinin şekillendirdiği ortam içerisinde Fener Patrikliği, Heybeli Ada Ruhban Okulu üzerinde bir takım çalışmalarda bulunmuş ve bu konuda sadece kendini bağlayan bazı kararlar almıştır. Bu kararları ana hatları ile özetleyecek olursak şu maddeler altında zikretmek mümkündür:

a) Bu okuldan mezun olan ruhaniler içeride ve dışarıda Ortodoksluğu layıkıyla temsil etmelidirler.

b) Eğitim gören öğrencilerin yabancı dil bilmesi gereklidir.

c) Bu okuldan mezun olan öğrencilerin lüzum görüldüğü hallerde Dünya Kiliseler Birliği Fonundan destek alınarak yurt dışına tahsile gönderilmelidir.

d) Okulda eğitim için yurt dışından öğretim elemanı getirilmelidir.

e) Okulda zengin bir kütüphane kurulması için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

f) Okulun skolâstik görünümünden kurtarılması için Yunanistan’daki Selanik Ruhban Okulu seviyesine çıkarılması sağlanmalıdır.

g) Eğitimde eski kilise tarihi bilgisi ile yetinilmemesi ve bunun sağlanması konusunda tarih derslerine önem verilmesi gereklidir.²⁹

Fener Patrikhanesi tarafından kendi bünyesinde almış olduğu bu kararlara bakıldığında sınırları Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığınca çizilmiş olan bir eğitim kurumunu aşan, yüksek seviyede Ortodoks ilahiyat eğitimi vermeye odaklanmış bir eğitim kurumu amaçlandığı anlaşılmaktadır. Fener Patrikhanesi bu tutumu ile Türkiye’deki eğitimin birliği ve anayasadaki vatandaşlar arasındaki eşitlik ilkesi ile uyummadığını göstermektedir.

1. d. Heybeli Ada Ruhban Okulunun Kapatılışı

Heybeli Ada Ruhban Okulu açıldığı günden itibaren Fener Patrikhanesinin yetki alanında bulunmuştur. Okulun idaresi metropolitler arasından atanan ve Heybeli Ada’daki Ayia Triada Manastırının da sorumlusu olan bir piskopos tarafından yürütülmüştür.³⁰ Türkiye’deki azınlık okullarında uygulandığı şekliyle bir kurucu atanması uygulaması bu okulda da sürmüştür. Ancak bu uygulama 1960’da kurucu müdürün vefatından sonra bir daha böyle bir atama şekli yapılmamıştır.³¹

Heybeli Ada Ruhban Okulu, tarihi süreçte değişik müfredat ve programlarla faaliyetlerini sürdürmüştür. Heybeli Ada Ruhban Okulu 1965 tarihli ve 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanununun bazı maddelerinin Anayasa Mahkemesi tarafından Özel Yüksek Okulların Devletleştirilmesini öngören 12 Ocak 1971 tarih ve 1971-3 sayılı

²⁸ Özyılmaz, 89.

²⁹ Bkz. Özyılmaz, 96-97.

³⁰ Benlisoy- Macar, 67.

³¹ Elçin Macar, Cumhuriyet Döneminde İstanbul Rum Patrikhanesi, İstanbul 2003, 292.

kararı ile birlikte Fener Patrikliğinin kendi isteği ile kapanmıştır. Fener Patrikhanesi bu kapatma kararını kendi elemanlarının yetiştirme imkanından mahrum edilmesi şeklinde yorumlamıştır.³² Ayrıca bu tarihte özel okulların kapatılması kararının hemen akabinde özel statüdeki okulların devletin denetimine alınması ve yeniden açılmasına da müsaade edilmiştir. Bu aşamada Fener Patrikhanesi devlet denetimine alınması şartına karşı çıkarak Heybeli Ada Ruhban Okulunun tekrar açılmasına izin vermemiştir³³

Fener Patrikhanesi, ruhban okulu meselesinde asıl istediği şeyin özel okul statüsünde din eğitimi yapan bir okul olduğunu belirtmektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi Patrikhane kapatıldığı dönemdeki şekliyle ruhban okulunu açmak niyetindedir. Buna göre ruhban okulu müfredatında din eğitimi veren özel yüksek Ortodoks ilahiyat okulu tarzında bir yol takip etmektedir.

Patrikhane ruhban okulunun kapatılmasını anayasaya aykırı bir tasarruf olarak yorumlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında din eğitimi devlet eliyle verilir hükmü bulunmasına rağmen ruhban okulunun ayrı bir statüde değerlendirilmesi anayasaya aykırı bir tasarruf olacaktır. Ayrıca ruhban okulunun kapatılmasının hukuka aykırı olduğu iddiası ancak okulun Anayasa Mahkemesi kararı kapsamında olmadığı sonucuna varılması halinde geçerli olacaktır.³⁴ Bununla birlikte kapatma kararının ardından ruhban okuluna hukuka uygun bir formül bulunması bizzat Patrikhane tarafından reddedilmiştir.

Heybeli Ada Ruhban Okulunun kapatılması ile birlikte Fener Patrikhanesi din adamı ihtiyacını çeşitli yollardan karşılamaya başlamıştır. Bunların tamamı Türkiye dışındaki Fener Patrikliğinin kontrolündeki Ortodoks Akademiler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu okullar; Selanik, Girit, Patmos, Athos, Kuzey Amerika ve Avustralya'daki eğitim kurumlarıdır. Selanik ve Girit'teki patriklik enstitüleri bunlar içerisinde en çok kullanılan Ortodoks eğitim kuruluşlarıdır.³⁵ Ayrıca İsviçre'nin Cenevre şehrindeki Ortodoks merkezi de ruhban ihtiyacına karşılık veren kuruluşlardandır.³⁶

Fener Patrikhanesi Heybeli Ada'daki Ruhban Okulunun sadece kendi Patrikliklerine bağlı Ortodoks Kiliselerinin değil bütün Ortodoks Kiliselerine hitap edeceğini vurgulamaktadır. Bu okulun dünyadaki bütün Ortodoks Kiliselerinin ruhban ihtiyacını karşılayacağını da iddia etmektedir.³⁷ Ama bu durum diğer Ortodoks Kiliseleri tarafından desteklenir mahiyette görünmemektedir. Rus ve Balkan Kiliseleri kendi din adamı ihtiyaçlarını kurmuş oldukları okullarda karşılamakta ve Heybeli Ada Ruhban Okuluna ihtiyaç duymamaktadır.³⁸

³² Sazak, Milliyet 01.12.2005.

³³ Mehmet Çelik, Fener Patrikhanesinin Ökumeniklik İddiasının Tarihi Seyri (325–1453), İzmir 2000, 279–280.

³⁴ Sibel Özel, “Lozan Antlaşması ve Azınlık Hukuku Çerçevesinde Fener-Rum Patrikhanesinin Hukuki Konumu”, Avrupa Araştırmaları Dergisi, İstanbul 2006, Cilt: XIV, Sa: 1, 55.

³⁵ Timothy Ware, The Orthodox Church, London 1964, 128

³⁶ Ronald G. Roberson, The Eastern Christian Churches, Roma 1990, 22.

³⁷ Bkz. Sazak, Milliyet, 01.12.2005.

³⁸ Nilgün Uysal, Zaman Kaybolmaz, “İlber Ortaylı Kitabı”, İstanbul 2006, 338.

2. Eğitimin Statüsü Meselesi

Heybeli Ada Ruhban Okulunun açılması kadar sürekli tartışma konusu olan problemlerden biri de okulun nasıl bir eğitime sahip olacağıdır. Dolayısıyla ruhban okulunun daha çok hangi statüde eğitim vereceğidir. Bu konu ile doğrudan ilgili olarak çeşitli öneriler ortaya atılmıştır. Bunlardan birisi, ruhban okulunun YÖK'e bağlı olarak mevcut ilahiyat fakültelerinin birinde Ortodoks bölümü açılarak eğitimini sürdürmesi olmuştur. Bu öneriye hem Fener Patrikhanesi hem de YÖK sıcak bakmamıştır.

Patrikhane, okulun açılış amacını ileri sürerek YÖK'e bağlanmasına itiraz etmiştir. Zira Patrikhaneye göre kendilerinin ruhban ihtiyacını karşılamak amacıyla yetiştireceği öğrencilerin sadece Ortodoks teolojisi eğitimi alacaklarını belirtmişlerdir. Bu bağlamda ruhban okulunun dinler tarihi eğitimi veren bir okul değil, kendi Ortodoks kilise teolojisini verecek bir okul olması gerektiğini öne sürmüşlerdir. Karma eğitim veren bir kuruluşun ruhban okulu mantığına ters düştüğünü dile getirmişlerdir.³⁹ Ayrıca bu durum, Türkiye'nin okullarında zorunlu olarak okuttuğu resmi İslam inancına benzetilerek, ruhban okulu için de resmi Hıristiyanlığı öğreteceği şeklinde yorumlanmış ve bunun laik düzenle bağdaşmadığı ileri sürülmüştür.⁴⁰

Eğitimin statüsü konusunda önerilen ikinci bir yol olarak, Türkiye Cumhuriyetindeki İmam Hatip Liseleri gibi orta öğretim seviyesinde din eğitimi veren bir okul tarzında MEB'e bağlı statüde olma şeklindedir. Bu öneriye ise Patrikhanenin vereceği eğitim ve öğretimin orta öğretim statüsünde olduğu gerekçesi ile itiraz edilmektedir. Bununla birlikte ruhban okulunun Türkiye'de orta dereceli seviyede din eğitimi yapılan İmam Hatip Liselerinden farklı olduğu ve bu okullarla kıyaslanmaması gerektiği ısrarla öne sürülmektedir.⁴¹

Heybeli Ada Ruhban Okulunun eğitim problemi konusunda ara yol olarak nitelendirilen üçüncü bir yol da vakıf bünyesinde, YÖK'e bağlı olmayan MEB'in denetiminde faaliyet gösteren bir okul statüsüdür. Ama Fener Patrikhanesinin tüzel kişiliğinin olmaması bu statüyü engellemektedir. Zira Patrikhanenin tüzel kişiliğe sahip olmadığı için onun bir yüksek öğretim kurumu kurması imkân dâhilinde bulunmamaktadır. Bunu aşmanın tek yolu Patrikhanenin bünyesinde olmayan bir azınlık vakfı tarafından okulun açılmasıdır.⁴²

Heybeli Ada Ruhban Okulu tartışmalarında MEB'in denetimi meselesi daha önceki dönemlerde olduğu gibi Patrikhane tarafından sorun oluşturacak bir konu olarak durmaktadır. Bunun yanında Patrikhane, "Patriklik Semineri" adı altında bir ara formül de gündeme getirmektedir. Buna göre herhangi bir eğitim sistemine yer vermeden verilen diplomanın patrik adayı, ilgili alanda akademisyen veya din dersi öğretmeni gibi

³⁹ Bkz. Elçin Macar, "Laik Türkiye'de Ruhban Yetiştirme Sorunu", 01.04.2005, www.bianet.org

⁴⁰ Bkz. Elçin Macar, "Dünden Bugüne Heybeli Ada Ruhban Okulu Sorunu", Görüş, Aralık 2003, 57.

⁴¹ Bkz. Elçin Macar-Mehmet Ali Gökaçtı, Heybeli Ada Ruhban Okulunun Geleceği Üzerine Tartışmalar ve Öneriler, İstanbul 2005, 19-20.

⁴² Özel, 59.

istisnalar dışında resmen tanınmamasıdır.⁴³ Diğer taraftan okulun bu statüsünün orta öğretim seviyesinde kalacağı, ihtiyaç olan ruhban yetiştirmede yeterli olamayacağı belirtilmektedir. Ortodoks dünyasında bir ruhaninin yükselip episkopos olabilmesi için mutlaka lisans seviyesindeki dört yıllık bir ilahiyat eğitiminden geçmesi gerektiği ön görülmektedir.⁴⁴

Fener Patrikhanesini ruhban okulunda uygulanacak eğitimin statüsü konusunda istediği sonuç aslında açıkça ortada gözükmemektedir. Patrikhane ruhban yetiştireceği eğitim kurumunun “Özel Teoloji Yüksek Okulu” statüsünde olmasını istemektedir. Bu şekildeki bir statünün Türkiye’nin yüksek öğretim sisteminde olmadığı ve mevcut anayasaya da aykırı olduğu bilinmektedir. Ayrıca ruhban okulunun Patrikhanenin istediği statüde eğitim vermesi tamamen anayasa değişikliğine bağlı bulunmaktadır.

Heybeli Ada Ruhban Okulunun Patrikhane tarafından yeniden açılması talebinde, mevcut Türkiye Cumhuriyeti yasalarına uygun bir prosedürde değil, kendisine bağlı uluslararası statüde bir teoloji okulu düşünülmektedir. Bu durumda da açılması tasarlanan okul, azınlık okulu niteliğinde olmayacaktır. Bu bağlamda azınlık hakları adı altında yabancılara eğitim veren bir okulun açılması planlanmaktadır. Dolayısıyla Patrikhanenin tümüyle kendisine bağlı uluslararası bir teoloji okulu talebi, her şeyden önce Anayasanın 24. maddesine aykırı görünmektedir.⁴⁵

Anayasal çerçeveden bakıldığında Türkiye’de din eğitim ve öğretimin nasıl verileceği hukuksal açıdan belirtilmiştir. Patrikhanenin istediği gibi ruhban okulunun tek taraflı olarak yüksek teoloji eğitimi veren, içerisinde Ortodoks dünyasında geleceği iddia edilen yabancı uyruklu öğrencilerin bulunduğu ve daha da önemlisi Patrikhaneyle bağlı olarak eğitiminin yapılacağı bir okul kabul edilirse Lozan’daki eşitlik ilkesi çiğnenmiş olur. Böyle bir durumun da bağımsız Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından kabul edilmesi beklenemez.

3. Heybeli Ada Ruhban Okulu Üzerindeki Tartışmaların Sosyal Boyutları

3. a. Hukuksal Boyut

Heybeli Ada Ruhban Okulunun yeniden açılması konusundaki talepleri değerlendirmeden önce meselenin hukuki boyutunu bilmek ve söz konusu talepleri bu doğrultuda yorumlamak gerekmektedir. Ayrıca okulun kapatılmasının hukuksal boyutu konusunda herhangi bir hukuki kararın da alınmadığı belirtilmektedir.⁴⁶ Anayasa Mahkemesinin konu ile ilgili aldığı karar genele teşmil olan bir karar olmakla birlikte,

---

⁴³ Bkz. Elçin Macar, “Son Kanun Değişikliklerinden Sonra Rum-Ortodoks Patrikhanesi Örneğinde Gayri Müslim Cemaatlerin Durumu”, www.konrad.org.tr/Cok%20dinli%20yasam%20tr/macar.pdf, ayrıca bkz. Macar-Gökaçtı, 26–27.

⁴⁴ Macar, “Laik Türkiye’de Ruhban Yetiştirme Sorunu”, 01.04.2005, www.bianet.org

⁴⁵ Bkz. Özel, 58–59.

⁴⁶ Bkz. Ali İsra Güngör, “Heybeli Ada Ruhban Okulu”, *Türk Yurdu*, Eylül 2003, Cilt: 23, Sayı: 193, 34.

yüksek okulların devlet kontrolünde faaliyet sürdürmesini öngörmektedir. Buradaki asıl problem, Türk Milliği Eğitim Bakanlığının ruhban eğitimi veren bir okulu denetlemesinin Patrikhane tarafından istenmemesidir. Bu okulun özellikle teoloji eğitimi veren bölümünün tekrar açılmamasının temel nedeni Patrikhanenin mevcut hukuki çerçevenin dışına çıkarak bazı imtiyazlar istemesidir. Bu doğrultuda azınlık haklarına vurgu yapılarak talep edilen bu imtiyazlar yasal çerçevenin sınırlarını zorlamak anlamına gelmektedir.⁴⁷

Heybeli Ada Ruhban Okulunun açılmaması konusundaki yasal dayanaklar şunlardan oluşmaktadır:

1. Türkiye Cumhuriyetinin imzalamış olduğu 1924 Lozan Antlaşması azınlıklara imtiyaz değil, eşitlik ilkesine dayalı bir prensip koymuştur. Dolayısıyla okulun faaliyeti gerek Müslüman gerekse de Müslüman olmayan halkın eğitiminde eşitlik ilkesine aykırı bir tavır sergilemektedir.

2. Tevhid-i Tedrisat Kanununun 403 sayılı kararına göre Türkiye’de dini tedrisat MEB’in görevleri arasındadır.

3. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına göre devlet laik bir devlet olarak tanımlanmaktadır. Buna göre dini eğitim yapan özel okul açmak ve yönetmek yasaktır. Ayrıca bu yasaya göre bir özel okula alınabilecek yabancı uyruklu öğrenci sayısının okulda okuyan Türk vatandaşı olan öğrencilerin yüzde yirmisini aşmamak kaydıyla MEB tarafından tayin olunması öngörülmektedir.

4. 625 sayılı kanunun 3. maddesinin 3. paragrafında askeri okullar, dini eğitim ve öğretim yapan özel kurumları ile emniyet teşkilatına bağlı okulların aynı ve benzeri özel öğretim kurumları açılmaz hükmü yer almaktadır.

5. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası vakıflar tarafından devletin gözetimi ve denetiminde yüksek öğretim kurumlarının kurulabileceğine izin vermiştir. Patrikhane bir vakıf olmadığı için kendisine bağlı bir yüksek öğretim yapması anayasaya aykırıdır.

6. Anayasanın 24. maddesine göre din ve ahlak eğitim ve öğretimi devletin gözetim ve denetimi altında yapılır.

7. Anayasaya’da bir özel okula alınabilecek yabancı uyruklu öğrenci sayısının, o okulda okuyan Türk vatandaşı öğrencilerinin %20’sini aşmamak kaydıyla MEB’lğinca tayin olunur hükmünün bulunmuş olması.⁴⁸

3. b. Siyasal Boyut

Heybeli Ada Ruhban Okulunun yeniden açılması konusunda Fener Patrikhanesinin hem ulusal hem de uluslararası seviyede yoğun girişimlerinin olduğu bilinen bir gerçektir. Bu çerçevede Avrupa Birliği yasalarına uyum sürecinde ilerleme raporlarına konu olan Heybeli Ada Ruhban Okulunun yeniden açılması meselesi din adamı yetiştirme özgürlüğü ve azınlık hakları bağlamında siyasal bir zeminde ele alınmaktadır. Bununla birlikte Türkiye Cumhuriyetinin Lozan Antlaşmasının azınlık

---

⁴⁷ Güngör, 34.

⁴⁸ Bkz. Özyılmaz, 133–135.

hakları ile ilgili 40. maddesine aykırı tasarrufta bulunduğu belirtilmektedir. Bu konudaki en büyük yanlış, hukuksal bir mesele ve hukuki bir kararla kapatılmış olan bir takdirin siyasal tasarruflarla çözüme kavuşturulmak istenmesidir.⁴⁹

Heybeli Ada Ruhban Okulunun açılması talebi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan Rumların dini ihtiyaçlarının giderilmesi ile ilgili bir mesele görünümünde değildir. Burada Fener Patrikhanesinin ruhban okulunu ortaya atarak konuyu siyasal bir platforma taşımaya ve Ortodoks nüfus üzerindeki kontrolü amaçlanmaktadır. Bu okulun açılmasının herhangi bir sakıncasının olmadığı, hatta Türkiye’de yetişip de başka ülkelere giden Ortodoks din adamlarının Türkiye’nin gönüllü elçileri olacağı şeklinde görüşler de bulunmaktadır. Bu bağlamda Patrikhane, ruhban okulu sayesinde Türkiye Cumhuriyetinin itibarının artacağı düşüncesindedir.⁵⁰ Ancak, Patrikhanenin geçmişte yetiştirdiği elemanlar ve günümüzdeki tavır ve hedefi göz önüne alındığında bu görüşlerin geçerli olabileceği pek mümkün gözükmemektedir.⁵¹

Fener Patrikhanesinin ruhban okulu konusundaki taleplerine gerek ulusal gerekse uluslararası açıdan bir bütün olarak bakıldığında, bunun hukuki temelden yoksun siyasi talep olduğu anlaşılmaktadır. Bu talepleri azınlık hukukunun sağladığı haklar gibi göstermek ve Türkiye Cumhuriyetinin bunları yerine getirmesi konusunda yükümlü olduğunu ileri sürmek her şeyden önce hukukun üstünlüğü ilkesine aykırılık ve tamamen siyasi bir amaca yönelik bir tavidir.⁵²

Heybeli Ada Ruhban Okulu üzerinde amaçlanan siyasal hedefler arasında, Fener Patriğinin ekümenikliğinin tanınması, yabancı din adamlarının Türkiye’ye rahatça girişi, azınlık kurumunun başına yabancı birinin getirilmesine izin verilmesi, okulun yabancı uyruklu öğrencilerin eğitimine açık olması ve yüksek teoloji eğitimi verecek seviyeye getirilmek istenmesi sayılabilir.⁵³

Patrikhanenin, din adamı yetiştirmek amacıyla açmış olduğu Heybeli Ada Ruhban Okulunu zamanla yüksek teoloji eğitimi veren bir kurum haline getirmek, Haziran 1947 ve daha sonraki dönemlerde ruhban okulunun programında değişiklik yapmak, yabancı uyruklu öğrenci ve öğretmen transferlerini gerçekleştirmek istemesi, bu okulun siyasi amaçla yönlendirildiğini göstermektedir.

Patrikhanenin ruhban okulu üzerindeki siyasi amaçları Türk siyasi hayatının çok partili bir düzene girdiği dönemlerde belirginleşmiştir. II. Dünya Savaşından sonra gelişen Türk-Amerikan ilişkilerinin sonucunda, Heybeli Ada Ruhban Okulu ile ilgili bazı taleplerin kabul edilmesi bu görüşü doğrulamaktadır. Çok partili dönemin ilk yıllarında, Milli Eğitim Bakanlığınca ruhban okulu, teoloji ihtisas okulu haline getirilmiştir. Böylece siyasal amaçlar doğrultusunda Heybeli Ada Ruhban Okulunun dört sınıflı kısmının azınlık liseleri derecesine çıkarılması ve diğer üç sınıflı kısma bir

⁴⁹ Bkz. Özel, 55.

⁵⁰ Münir Yıldırım, “Fener Patrikhanesi ve Ekümenizm: Dinler Tarihi Açısından Bir Analiz”, Ç.Ü. Sos. Bil. Enst. Der. Cilt: 15, Sayı 1, Adana 2006, 485.

⁵¹ Eroğlu, 102.

⁵² Özel, 64.

⁵³ Özel, 64.

sınıf daha ilave edilerek teoloji ihtisas okulu statüsü ile yeni bir yapılanmanın içine gidilmiştir.⁵⁴

Günümüzde Heybeli Ada Ruhban Okulunun tekrar eski halinde eğitim-öğretime açılması konusu artık uluslararası bir boyut kazanmıştır. Bu konuda Türkiye Cumhuriyeti Devletinden kanunlarına tabi olan Fener Patrikhanesi üç şart ileri sürmektedir.

Bunlar kısaca şu şartlardan oluşmaktadır;

1. Heybeli Ada Ruhban Okulu, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının yanında dünyanın her tarafından öğrenci alabilmelidir.

2. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Heybeli Ada Ruhban Okulu üzerinde hiçbir denetim hakkı olmamalıdır.

3. Fener Patrikhanesi bünyesinde başta patrik olmak üzere kutsal sinod ve metropolitlerden Türk vatandaşı olma şartı kaldırılmalıdır.⁵⁵

Fener Patrikliğinin ruhban okulu konusunda öne sürmüş olduğu bu şartlara bakıldığında bunun bağımsız, üniter, laik ve hukuk devleti olduğunu anayasasında belirten Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kabul etmesi mümkün görünmemektedir. Zira bunun tersini söylemek Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kendi varlığını tanımaması demektir.

Sonuç

Türkiye Cumhuriyetinde eğitim ve öğretim faaliyetleri devletin denetimi ve gözetimi altında yapılmaktadır. Bu yetki anayasa tarafından belirlenerek devletin vatandaşına bir görevi olarak verilmiştir. Bu bağlamda halkının tamamına yakını müslüman olan bir ülkede din eğitimi karşılamak, din görevlilerini yetiştirmek amacıyla bir devlet okulu olan İmam Hatip Liseleri ve devlet üniversitelerinin bünyesinde yer alan İlahiyat Fakülteleri bulunmaktadır. Zikredilen bu kurumların her ikisi de faaliyetlerini ve müfredatlarını devletin denetimi ve gözetimi altında gerçekleştirmektedir. Bu çerçevede Türkiye’de hiçbir cemaat ve özel kuruluşlara din eğitimi ve öğretimi konusunda imtiyaz tanınmamıştır. Bu yasal prosedür azınlıklar dahil Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının tamamını bağlamaktadır.

Fener Patrikhanesi tarafından sık sık ortaya konan Lozan Antlaşmasında ve buna benzer diğer uluslararası sözleşmelerde azınlıklar için imtiyaz değil, diğer vatandaşlarla eşit haklar tanınmıştır. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Devleti laiklik ilkesini benimseyen ve bunu anayasal bir zorunluluk olarak gören bir devlettir. Yasal çerçevede yapılan din eğitimi ve öğretimini Patrikhanenin lehine bozması laiklik ilkesi ile ters düşmek, tevhid-i tedrisat kanununu ortadan kaldırmak anlamına gelmektedir. Bu anayasal ilkelere vazgeçilmesi bağımsız bir devletin asla yapamayacağı bir konudur.

⁵⁴ Bkz. Özyılmaz, 78; Macar, 291; Ayrıca bkz. Derya Sazak, “Bartholomeous ile Patrikhane Üzerine Söyleşi II”, Milliyet 02.12.2005

⁵⁵ Çelik, 280.

Heybeli Ada Ruhban Okulu etrafında yoğunlaşan tartışmaların temel nedenlerinden biri de Fener Patrikhanesinin Osmanlı Devleti dönemindeki imtiyazlarını aynen bugün de talep etmesidir. Oysaki Türkiye Cumhuriyeti milli, bağımsız ve çok uluslu olmayan bir devlettir. Bu noktada Lozan Antlaşmasındaki “eşitlik” ilkesi Patrikhane tarafından göz ardı edilerek kendisinin çok uluslu bir imparatorluk bünyesinde bulunan bir kurum olarak hareket etmektedir. Okulun tekrar eski statüsüyle açılmasının istenmesi, ruhban ihtiyacının karşılanmasından ziyade uluslararası statüye kavuşturularak yabancı uyruklu öğrencilerin alınmasıyla Patrikhanenin devamlılığının güvence altına alınmasıdır.

Heybeli Ada Ruhban Okulunun açılması faaliyetleri Türkiye Cumhuriyeti yasalarına olduğu gibi Lozan Antlaşmasına ve diğer uluslararası nitelikteki sözleşmelere de aykırı olan bir imtiyaz talebidir. Başlangıçta azınlık haklarından hareket eden ve daha sonra Türk vatandaşları arasında eşitlik dengesini bozan bu talep, sadece bir okul konusu olmaktan çıkmaktadır. Fener Patrikhanesinin dünyadaki küresel güçleri de yanına alarak bu okulun anayasaya aykırı bir şekilde açtırma talebi, Türkiye Cumhuriyeti Devletini konunun istismarı yönünden haklı olarak kaygılandırmaktadır. Burada Patrikhanenin ruhban eğitimi kullanarak okula yabancı statüde değişik ülkelerden yabancı uyruklu öğrencileri getirme konusundaki ısrarında ekümeniklik iddiasının olduğu da anlaşılmaktadır.

Türkiye'nin Batı dünyası ile ilişkilerinde Fener Patriğinin ekümeniklik sorunu ve Heybeli Ada Ruhban Okulunun yaratmış olduğu menfi tutum sayesinde artan yoğun dış baskılar, Türkiye Cumhuriyeti Devletini rahatsız etmektedir. Bu da Türkiye Cumhuriyetinin ruhban okulu ile ilgi yeni politikalar belirlemesini kaçınılmaz kılmaktadır.

Fener Patrikhanesi tarihi sürecindeki bir takım olumsuzluklara rağmen günümüz Türkiyesinin ayrılmaz bir gerçeği olarak kabul edilmelidir. Heybeli Ada Ruhban Okulunun yeniden açılması konusunda Lozan Antlaşmasının sağlamış olduğu eşitlik ilkesi ve Anayasa'da sınırları belirlenmiş olan kanunlar çerçevesinde bir çözüm aranmalıdır. Meselenin Türkiye Cumhuriyeti Devletinin bir iç mevzuu olarak değerlendirilmesi ve uluslararası sözleşmelerin ortaya koymuş olduğu kurallara göre düşünülmesi gerekmektedir. Çözümü dünyadaki küresel güçlerin siyasi emelleri ile bağlantılı olarak sağlamaya çalışmak ve bu çerçevede bazı özel imtiyaz talepleriyle halledilmesinde aramak sonuç alınacak bir yöntem değildir.

Fener Patrikhanesi, Türk Devletinin bir kurumu olmasından hareketle hukuksal ve pedagojik taleplerle meselenin çözümünü aramalıdır. Aksi takdirde siyasal taleplerle sonuca ulaşmaya çalışması günümüze kadar gelen tecrübe ile mümkün görünmemektedir.

BİBLİYOGRAFYA

- ALTINDAL, Aytunç, *Türkiye ve Ortodokslar*, Ankara 2002
- ATALAY, Bülent, *Fener Patrikhanesinin Siyasi Faaliyetleri (1908–1923)*, İstanbul 2000
- BENLİSOY, Yorgo - MACAR, Elçin, *Fener Patrikhanesi*, Ankara 1996
- BİLGE, Suat, “*The Fener Greek Patriarchate*”, *Journal of International Affairs*, Vol: III, Num. 1, March-May 1998
- CANO, Murat, “*Türkiye Azınlıklarının Kurumları*”, *Görüş*, Eylül 2002
- ÇELİK, Mehmet, *Fener Patrikhanesinin Ökümeniklik İddiasının Tarihi Seyri (325–1453)*, İzmir 2000
- ERGİN, Osman, *Türk Maarif Tarihi I-II*, İstanbul 1977
- EROĞLU, Ahmet Hikmet, “*Küresel Güçlerin Mücadelesinde Fener Rum Patrikhanesi*”, *Asyaavrupa, Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Sa: 1, Aralık 2004
- EROĞLU, Ahmet Hikmet, *Ökümenizm ve Fener Patrikhanesi*, Ankara 2005.
- GÜNGÖR, Ali İsra, “*Heybeli Ada Ruhban Okulu*”, *Türk Yurdu*, Eylül 2003, Cilt: 23, Sayı: 193
- HİEROTHES, Metropolitan of Nafpaktos, *The Mind of the Orthodox Church*, Translated by Esther Williams, Athens 1998
- MACAR, Elçin, *Cumhuriyet Döneminde İstanbul Rum Patrikhanesi*, İstanbul 2003
- MACAR, Elçin, “*Laik Türkiye’de Ruhban Yetitirme Sorunu*”, 01.04.2005, www.bianet.org
- MACAR, Elçin, “*Dünden Bugüne Heybeli Ada Ruhban Okulu Sorunu*”, *Görüş*, Aralık 2003
- MACAR, Elçin-GÖKAÇTI, Mehmet Ali, *Heybeli Ada Ruhban Okulunun Geleceği Üzerine Tartışmalar ve Öneriler*, İstanbul 2005
- MACAR, Elçin, “*Son Kanun Değişikliklerinden Sonra Rum-Ortodoks Patrikhanesi Örneğinde Gayri Müslim Cemaatlerin Durumu*”, www.konrad.org.tr/macar.pdf
- ÖZEL, Sibel, “*Lozan Antlaşması ve Azınlık Hukuku Çerçevesinde Fener-Rum Patrikhanesinin Hukuki Konumu*”, *Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Cilt: XIV, Sa: 1, İstanbul 2006
- ÖZYILMAZ, Emre, *Heybeli Ada Ruhban Okulu*, Ankara 2000
- ROBERSON, Ronald G., *The Eastern Christian Churches*, Roma 1990

Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 15, Sayı 2, 2006, s.383-400

SAZAK, Derya, “*Bartholomeous ile Patrikhane Üzerine Söyleşi I*”, Milliyet
01.12.2005

SAZAK, Derya, “*Bartholomeous ile Patrikhane Üzerine Söyleşi II*”, Milliyet
02.12.2005

SOFUOĞLU, Adnan, *Fener Patrikhanesinin Siyasi Faaliyetleri*, İstanbul 1996

ŞAHİN, Süreyya, *Fener Patrikhanesi ve Türkiye*, İstanbul 1996

TAŞDEMİRCİ, Ersoy, “*Türk Eğitim Tarihinde Azınlık Okulları ve Yabancı Okullar*”,
Erciyes Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Der. Sayı: 10, Kayseri 2001

TÜRKMEN, İlter, “*Patrikhane Tartışması*”, Hürriyet Gazetesi, 01.11.2005

UYSAL, Nilgün, *Zaman Kaybolmaz, “İlber Ortaylı Kitabı”*, İstanbul 2006

WARE, Timothy, *The Orthodox Church*, London 1964

YILDIRIM, Münir, “*Fener Patrikhanesi ve Ekümenizm: Dinler Tarihi Açısından Bir
Analiz*”, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Der. Cilt: 15, Sayı 1, Adana 2006

ZERNOV, Nicolas, *The Church of Eastern Christians*, London 1942

www.bianet.org

www.ec-patr.org/mones/chalki/turkish.htm

www.konrad.org.tr/Cok%20dinli%20yasam%20tr/macar.pdf

